

Actief burgerschap en sociale integratie

Sinds 2006 zijn basis- en middelbare scholen wettelijk verplicht actief burgerschap en sociale integratie van hun leerlingen te bevorderen. De Onderwijsinspectie ziet daarop toe.¹ De Besturenraad van het Christelijk Onderwijs heeft zijn leden onlangs gewaarschuwd dat de naleving van de wettelijke verplichtingen met ingang van 1 februari strenger gehandhaafd zal worden.² In hoeverre kunnen docenten en scholen bij dat strengere inspectietoezicht in conflict komen met hun beroepsethiek?

Met ingang van 1 februari moeten scholen hun visie alsmede hun doelen en plannen inzake de bevordering van actief burgerschap en sociale integratie expliciet maken en schriftelijk verantwoorden. Als ze dat niet doen, zal de Inspectie hun een onvoldoende rapportcijfer geven voor dat aspect van hun kwaliteitszorg. Scholen moeten onder meer hun visie, doelen en plannen verantwoorden met betrekking tot de volgende wettelijke verplichtingen (pp. 7, 8):

- (a) De school stemt het aanbod [d.w.z. het onderwijs- en zorgaanbod ter bevordering van actief burgerschap en sociale integratie] mede af op risico's en ongewenste opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen rond burgerschap en integratie [zie onderstaand tekstkader ad a]:
- De school heeft inzicht in de aan [actief] burgerschap en [sociale] integratie gerelateerde opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen, en in de sociale context waarin de school in dit verband moet functioneren, met inbegrip van het vóórkomen van intolerantie, extremistische ideeën, discriminatie en dergelijke...
 - ... én de school speelt daar bij de invulling van het onderwijs zonodig op in.
- (b) Het onderwijs van de school is niet in strijd met basiswaarden [d.w.z. de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zie onderstaand tekstkader ad b] en corrigeert uitingen van leerlingen die daarmee in strijd zijn op systematische wijze.

ad a: Gewenste opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen (pp. 8, 9)

5. Sociale competenties
6. Openheid naar de samenleving en de diversiteit die daarin aanwezig is: geneigdheid tot deelname aan en betrokkenheid bij de samenleving
7. Onderschrijving van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat; kennis, houdingen en vaardigheden die nodig zijn om daarin te participeren; en geneigdheid om de basiswaarden en de beginselen van een democratische samenlevingsvorm toe te passen

ad b: Basiswaarden van de democratische rechtsstaat (p. 15)

Vrijheid van meningsuiting betekent dat je mag zeggen of schrijven wat je denkt, of tegen de opvatting van anderen in mag gaan. Iedereen mag dus ook zijn of haar geloof uitdragen, of zijn of haar mening aan anderen voorhouden. Daarbij moet je je wel houden aan de wet.

Gelijkwaardigheid betekent dat mensen van gelijke waarde zijn. Daarbij maakt het niet uit wat hun denkbeelden zijn of wat ze geloven. Je hoeft niet te vinden dat die denkbeelden of gebruiken zelf waardevol zijn, maar wel dat mensen met andere denkbeelden en gebruiken niet minder waard zijn dan jij, of dan jouw groep.

Begrip voor anderen betekent dat je probeert te begrijpen waarom mensen of groepen bepaalde denkbeelden of gebruiken hebben: wat is de achtergrond daarvan en waarom is dat belangrijk voor een ander.

Verdraagzaamheid (ook wel tolerantie genoemd) betekent dat je de mening of het gedrag van een ander accepteert, ook al ben je het er helemaal niet mee eens. En het betekent ook dat je ieder de ruimte wilt geven om zo'n mening of zulk gedrag te hebben. Natuurlijk moet iedereen zich daarbij wel aan de wet houden.

Autonomie betekent dat iedereen zelf kan bepalen wie hij/zij wil zijn en hoe hij/zij zijn/haar leven wil leiden. Ieder is dus bijvoorbeeld vrij om zelf te bepalen welke denkbeelden of welk geloof voor hem/haar belangrijk is. Daarbij moet je je wel houden aan de wet.

Afwijzen van onverdraagzaamheid. Onverdraagzaamheid (ook wel intolerantie genoemd) is het tegenovergestelde van tolerantie. Het betekent dat je vindt dat andere mensen of groepen, dingen waar jij het niet mee eens bent, niet zouden mogen denken of doen; en dat je het niet nodig vindt dat ieder de ruimte krijgt om zo'n mening of zulk gedrag te hebben.

Afwijzen van discriminatie. Discriminatie betekent dat mensen of groepen bij anderen achtergesteld worden, of dat je vindt dat er voor mensen met andere denkbeelden of gebruiken niet zoveel ruimte hoeft te zijn, of dat die denkbeelden of gebruiken misschien zelfs verboden moeten worden.

Onze vraag is nu: kunnen docenten en hun scholen in conflict met hun beroepsethiek komen als ze deze voorschriften moeten naleven? Daartoe doen we het volgende gedachtenexperiment.

In het verzorgingsgebied van de basisschool bevindt zich een woongemeenschap (een commune van vijf gezinnen) die zich van de zondige wereld heeft afgekeerd. Zij laten zich inspireren door de vroeg-christelijke gemeenten. Ze geven de keizer wat des keizers is, maar voor het overige zijn ze naar binnen gekeerd en trachten ze elkaar te versterken in een reine levenswandel. Ze luisteren niet naar de radio en kijken geen TV. Onkuisheid is uit den Boze en homoseksualiteit is tegen Gods wil. Zij praktiseren de naastenliefde binnen hun woongemeenschap, maar sluiten zich zoveel mogelijk van de buitenwereld af. Er wordt een sterke sociale controle uitgeoefend om zondige gedragingen en gedachten uit te bannen. Uiteraard voeden zij hun kinderen ook zoveel mogelijk vanuit dit gedachtengoed op. Maar hun kinderen gaan wel naar school.

Het schoolteam heeft erg moeite met deze radicale interpretatie van het christendom en betwijfelt of de belangen van de betrokken kinderen met dit ouderlijke opvoedingsklimaat gediend zijn. Sommige leerkrachten vragen zich zelfs af of deze 'ouderlijke repressie' niet het risico van toekomstig deviant gedrag in zich bergt. Anderzijds is de school geneigd de autonomie van de ouders-als-opvoeders te erkennen en respecteren.

Naar aanleiding van het beleid van de Onderwijsinspectie worden binnen het schoolteam de volgende beroepsethische gewetensproblemen opgeworpen:

(a) De Inspectie verlangt van ons niet alleen dat wij inzicht hebben in de risico's en ongewenste opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen rond burgerschap en integratie, maar ook dat wij op schrift blijk geven van dat inzicht. Is het in strijd met onze beroepsethiek dat wij de Inspectie zodoende op de hoogte brengen van het bestaan van deze woongemeenschap? Behoort het niet tot de basiswaarden van een democratische rechtsstaat dat wij *de privacy* van 'onze' ouders respecteren en dat wij hen niet overleveren aan een Inspectie die zich gecommitteerd heeft aan een overheidsbeleid gericht op het bestrijden van (polarisatie en) radicalisering?³

(b) Bovendien verlangt de Inspectie van ons dat we uitingen van leerlingen die in strijd zijn met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat (zie tekstkader ad b) op systematische wijze corrigeren. Is het in strijd met onze beroepsethiek dat we zodoende afbreuk doen aan *de autonomie en de vrijheid van meningsuiting* van leerlingen die uiting geven aan het christelijke gedachtengoed dat binnen hun woongemeenschap wordt beleden? We denken bijvoorbeeld aan uitingen waarin de sociale controle binnen de woongemeenschap (en dus haar onverdraagzaamheid tegenover deviante opvattingen en gedragingen van haar leden) gebillijkt wordt.

Wes Holleman
weblog onderwijs 3-3-2008
www.onderwijsethiek.nl

¹ *Toezicht op burgerschap en integratie* (2/10/2006).

URL: http://www.onderwijsinspectie.nl/nl/home/naslag/publicaties/Toezicht_burgerschap_integratie

² *Aanpassing normering burgerschapsvorming* (28/2/2008).

URL: http://www.besturenraad.nl/main_1-1-1-304.html

³ Men denke bijvoorbeeld aan de taak van de Vertrouwensinspecteur met betrekking tot 'extremisme, discriminatie, onverdraagzaamheid, fundamentalisme en radicalisering'.

URL: <http://www.onderwijsinspectie.nl/nl/home/over-ons/Vragen> > Wat doet een vertrouwensinspecteur?